

(ע"ב) 'צדוקי הרי הוא כנכרי, ורבן גמליאל אומר צדוקי אינו כנכרי' - יש שפסקו כתנא קמא דצדוקי כנכרי (מהר"ם מרוטנבורג פסקי עירובין סי' קנו, מרדכי סי' תקטז). ורוב הפוסקים פסקו כרבן גמליאל דצדוקי אינו כנכרי, ומבטל רשות (רמב"ם פ"ב מהל' עירובין ה"ז, רא"ש סי' יג, טוש"ע סי' שפה סעי' א), אך להשתתף בעירוב אינו יכול, כיון שאינו מודה בעירוב (רמב"ם שם) וחייב עכ"פ לבטל רשותו (משנ"ב שם ס"ק ב, וע"ש ממשמעות הרמב"ם דבכל מי שאינו מודה אפי' בעירוב בלבד - ג"כ דינא הכי, ושכ"כ הגאון יעקב).

אמנם בזמן הזה שצדוקים מזלזלים בדברי חז"ל ועוברים עליהם אף בפרהסיא, יש מקום לומר דדינם כנכרים (בית יוסף סי' שפה מדיוק הראשונים [תוס', רא"ש, ריטב"א, שלטי גבורים בשם ריא"ז] שכתבו דמה שהצדוקים נחשבים כישראל ויותר טובים ממחללי שבתות במידי דרבנן [ע"י להלן], - היינו משום דשומרים על דרבנן מפני שיראים מן החכמים [ע"י גמ' נדה לג ע"ב]. ואמנם בתו"ש ס"ק א הקשה דהא עכ"פ אינם מאמינים בדברי חז"ל, והב"י יו"ד סי' קיט כתב בשם תש' הרשב"א דכל שאינו מאמין בדברי חז"ל דדינו כגוי גמור. אמנם ע"י שו"ת מהר"י אסאד יו"ד סי' נ שכתב שרק מי שאינו מאמין בדברי חז"ל בודון לבו ומלגלג על דברי חכמים נקרא אפיקורס ומין, אך מי שלבו אנסו בטעות אין דינו כאפיקורס. ע"י ילקוט הגרשוני ס"ק ג, הגהות והערות על הטור השלם אות ד. אך עכ"פ לדידהו הצדוקים בזה"ז כיון שמחללים שבת בפרהסיא, א"כ אין את התירוץ של הראשונים הנ"ל, ודינם כנכרים. וכ"כ כה"ח סי' שפה ס"ק ב שמשמע בשו"ת רבי בצלאל אשכנזי ובשו"ת המבי"ט, וכן הסכימו הש"ך ופר"ח ביו"ד סי' ב, וא"ר ס"ק ב. ואמנם הבית יוסף כאן כתב דברמב"ם לא ברירא זה, ויתכן שאינם כנכרי שהרי מנהג אבותיהם בידם, והווי מויד דידהו כאנוס. ובשו"ע שם סעי' א כתב בפשיטות שצדוקי הריהו כישראל. והמשנ"ב [שם ס"ק א ובשעה"צ אות ב] פסק דאם הצדוקי מחלל שבת במידי דרבנן בפרהסיא - חשיב נכרי, כתי' הראשונים דצדוקים בזמן שמרו מילי דרבנן מחמת יראה, ודלא כדברי הב"י דכאנוסים חשיבי, ותמה על הב"י מדברי הרמב"ם, ועוד דגם אם נאמר כדברי הב"י דכאנוסים חשיבי [ע"י יו"ד סי' קנט סעי' ג ובש"ך שם], הרי כאן אכתי שייך הטעם שמא ילמד ממעשיו בדיוק כמו לגבי גוי, ושפיר שייך לאסור לכו"ע. עכ"ד. והחזו"א [או"ח סי' פז (כג) ס"ק יד, ויו"ד סי' א ס"ק ו] דחה דבריו, דכל דברי הפוסקים הם על הצדוקים שהיו בזמן התלמוד, שהם ודאי מזידין היו, וכן אפשר שהצדוקים בסוף זמן הגאונים מזידין היו, אך דברי הב"י הם על הצדוקים דשכיחי גבן, שעליהם שייך לדון שהם כאנוסים לפי שמנהג אבותיהם בידיהם [ע"י להלן בגדר תינוק שנשבה]. ומה שטען המשנ"ב שסוף סוף שייך שלא ילמוד ממעשיהם, - אין זו טענה, דלא אמרו חכמים אלא במי שדינו כנכרי, ולא בכל מתנהג בדרך עקש. עכ"ד החזו"א).

דף סט

'כאן במומר לחלל שבתות בפרהסיא' - כתבו הראשונים מדלא תירצו בגמרא 'כאן במומר לחלל שבתות בדאורייתא, כאן במומר לחלל שבתות בדרבנן' משמע דאף מומר לחלל שבתות בדרבנן חשיב כנכרי (משמעות רש"י, תוספות, ריטב"א, אור זרוע, רא"ש סי' יד, מרדכי סי' תקטז, טור סי' שפה. אמנם משמעות הבית יוסף סי' שפה דברמב"ם לא ברירא, אך בשו"ע שם סעי' ג פסק בפשיטות דחשיב מחלל שבת. וע"י בביאור הלכה סי' שפה דיש להסתפק באיסור מוקצה, והתפארת ישראל החמיר, רצ"ע).

האחרונים דנו אם מומר לחלל שבתות בפרהסיא נחשב כנכרי גם לקולא, - לענין שיועיל לשכור ממנו בפחות משה פרוטה (ע"י קרבן נתנאל פ"ו סי' יג אות מ, תו"ש סי' שפה ס"ק ד, ישועות יעקב שם ס"ק ב, שו"ת שאילת דוד סי' ה, חזון איש סי' פב ס"ק טו) ולענין שלא יאסור א"כ יש שם שני ישראלים (ע"י קרבן נתנאל שם. ובחידושי רעק"א בשם אבן העוזר כתב דלחומרא דינו כישראל, ואוסר אף במקום ישראל יחידי, אך סיים הרעק"א דעכ"פ ממה נפשך יועיל ביטול, דאם הוי כגוי - א"כ לא אוסר כשיש רק ישראל אחד, ואם הוי כישראל - מועיל ביטול. ובחיי אדם מסתפק בזה. אך כמה אחרונים חולקים וסוברים שנקרא כנכרי גמור ואינו אוסר אלא במקום שני ישראלים, ע"י שו"ת תשורת שי סי' שיא, שו"ת מהר"ש ח"ג סי' קט. וע"ע בנתיבות שבת פל"ו סעי' כה ובהע' צד).

'מומר לחלל שבתות בפרהסיא' - דוקא כשרגיל בעוון זה, אבל אם חילל שבת בחד זימנא בפרהסיא - יש אומרים דלא חשיב מומר (תוספות, ריטב"א, הגהמ"י, ט"ז יו"ד סי' יא, מג"א כאן), ויש אומרים דאעפ"כ חשיב מומר (רש"י, ש"ך יו"ד סי' ב, כה"ח סי' שפה ס"ק ז-ח אך סיים בשם מחצה"ש דיתכן דלגבי עירוב אזלינן להקל, ושכ"פ הגר"ז סעי' ג, חיי אדם כלל עה אות כו).

'לחלל שבתות בפרהסיא' - ואע"פ דהוי מומר לתיאבון (בית יוסף יו"ד סי' רנה, תו"ש סי' שפה ס"ק ב, וכן מתבאר במשנ"ב שם סוס"ק ד בשם הפמ"ג, אך בפמ"ג אינו מבואר להדיא, עי' הגהות והערות על הטור השלם אות א). ואם הוא מומר לעבו"ז, הוי מומר אף אם עובר רק בצינעא ופעם אחת (משנ"ב סי' שפה ס"ק ג בשם הפוסקים, כה"ח שם). ואם הוא מומר להכעיס, הוי כגוי אף במומר לשאר עבירות ואף בצינעה (משנ"ב שם ס"ק ד בשם פמ"ג ע"פ מש"כ ביו"ד סי' ב). ואם אף אינו מומר לתאבון, אלא הוא מוטעה שחושב שמותר לעשות כן, מסתברא שאין זה בכלל מומר כלל (ביאור הלכה סי' שפה שכן מוכח מדברי התוס', ודי"ל דאף רש"י מודה בזה).

'בפרהסיא' - פי' שידועים עשרה ישראלים, אע"פ שאינם רואים אותו (עי' טו"ש"ע יו"ד סי' ב וסי' קנז, תו"ש סי' שפה ס"ק ג, פמ"ג יו"ד סי' ב, משנ"ב כאן ס"ק ד. וע"ע דרכי תשובה יו"ד שם ושם ציונים רבים לדברי הפוסקים בגדרי 'פרהסיא', ואכמ"ל). ונחלקו האחרונים אם נשים וקטנים נחשבים (עי' להגר"ח בשו"ת רב פעלים או"ח ח"ב סי' סב נטה שנחשבות לפרהסיא, אך כה"ח יו"ד סי' ב ס"ק מט כתב דנשים אינן נחשבות. ועוד דנו האחרונים לגבי קטנים, ואם המחלל עצמו מצטרף לעשרה - עי' דרכי תשובה שם ושם).

'כיון דחזייה לרבי יהודה נשיאה, כסייה, אמר: כגון זה מבטל רשות...' - מכאן למדו האחרונים דאם נמנע מלחלל שבת בפני אדם מסוים, לא חשיב מחלל שבת בפרהסיא (תורת חיים [ועוד הוסיף דאע"פ שחלל שבת במילתא דהוצאה, לא אמרי' דהו"ל כמי שאינו מודה באיסור הוצאה, אלא אפ"ה מותר לו לבטל רשותו], לב אריה [חולין יד ע"א], א"ר סי' שפה ס"ק ג, דרכי תשובה יו"ד סי' ב ס"ק עא, משנ"ב שם ס"ק ו, ועי' תו"ש סי' שפה ס"ק ה [מיהו תמה למה לא הביאו זאת הפוסקים לדינא, ונשאר בצ"ע למעשה]. וביד בנימין כתב בשם יד דוד שחלק על זה, דאם כן נתת דבריך לשיעורין, אלא חשיב מחלל שבת בפרהסיא. עכ"ד. וצ"ע מה מבאר בדברי הגמ', ואין יד דוד תח"י. וע"ע מנחת ישראל דף סא.

והנה צ"ע לכאורה כיום בכל מחללי שבת, כשבאים לפגישה אצל רב גדול וכדו' [כגון בעניני ניהול העיר והמדינה] לובשים כיפה וכדו', ואם תהיה הפגישה בשבת - ודאי שהמחלל שבת לא יעשן סיגריה בפני הרב, וא"כ נאמר שאין לנו דין מחלל שבת בפרהסיא בזה"ל כלל! ושוב בינותי דאינה סברא כלל, דודאי המחלל שבת הנ"ל אין לו שום בוששה שהוא מחלל שבת, ומודה על זה ברבים גם בפני הרב, ומה שלא עושה כן בפניו הוא רק שחולק כבוד ומכבד רגשותיו וכו', אך לא מחמת יראה שיראהו מחלל שבת, והוי כמש"כ לעיל שאף שידועים י' אנשים שמחלל שבת ולא רואים הוי מחלל שבת בפרהסיא. ודו"ק. אמנם מצוי באנשים מחללי שבתות שאכן לא יחללו שבת בפני הרב וכדו' מפאת פחדם ויראתם ממנו, וגם לא רוצים שיידע שהם מחללי שבת, ובאלו אכן י"ל שאין להם דין מחללי שבת בפרהסיא).

והנה כיון שמפורסם ברבים בשם החזו"א שהיום רוב ככל מחללי שבת הם בגדר תינוקות שנשבו, - נעתיק כאן את לשון החזו"א (או"ח סי' פז [כג] ס"ק יד, יו"ד סי' א ס"ק ו) ונראה שהגדר קצת שונה, וז"ל: ותינוק שנשבה בין הגויים, דינו כישראל ושחיטתו מותרת, שהוא בחזקת שאם יודיעהו וישתדלו עמו כשיעור ההשתדלות שהוא ראוי לשוב - לא יזיד לבלתי שבו, אמנם אחר שהשתדלו עמו והוא מזיד וממאן לשוב - דינו כמומר, ושיעור ההשתדלות תלוי לפי התבוננות הדיינים כאשר יופיעו ברוח קדשם בהכרעת דינו, ומה שנחלקו האחרונים ז"ל בצדוקים בדורות האחרונים אי חשיבי כאנוסים, היינו בהכרעת שיעור הידיעה שידועים ממציאות ישראל ושאבותיהם פירשו מהם ונותנים כתף סוררת, אי דיינינן להו כשיעור ידיעה למחשב מזיד, או לא ואכתי אנוסים הם, ובאמת צריך לדון על כל איש ואיש בפרט וכו', וכמו כן אותן שאבותיו פרושו מדרכי הציבור והוא נתגדל ללא תורה, דינו כישראל לכל דבר, ונמי צריך למוד שיעור ידיעתו אי לא חשיב מזיד, ואותו שדיינינן ליה כאנוס זוכין עירוב עבדו. עכ"ל. ולפ"ז לכאורה יש לדון דוקא בכל אלה המסורתיים' דדינם יותר חמור, שכבר אין להם דין תינוקות שנשבו. וגם חילוני שהיה ב'סמינר' או שמע כמה הרצאות, אם נדון אותם כבר כשיעור שעשו עמו שיעור ההשתדלות וכו', כבר אינו תינוק שנשבה. ודו"ק.

(ע"ב) 'להביא בני אדם הדומין לבהמה' - פרש"י: רשעים, שעשו עצמן כבהמה, שאינה מכרת את בוראה. עכ"ל (וא"כ כמה תוכחת מוסר יש כאן, שלא רק גויים נקראים 'חמורים' - עם הדומה לחמור, אלא גם רשעי ישראל [אפי' שאינם מומרים, כמבואר בגמ' כאן] הם 'בהמות' - עם הדומה לבהמה).

'להביא בני אדם הדומין לבהמה, מכאן אמרו מקבלין קרבנות ממושעי ישראל כדי שיחזרו בתשובה, חוץ מן המומר...' - דפושעי ישראל רק עושים מעשי בהמה, דהיינו שנמשכין אחר תאוותיהם כבהמה, ואין זה מפעולות השכל אשר ניתן במרומים. אבל מומר וכדו' שעובד עבודה זרה ובעל דיעות משובשות, הרי שעושה זאת בשכל ובמחשבה שניתנה במרומים, וכיון שהוא מטמא בזה את הנפש - נחקק בו העוון, ואינו אדם (משך חכמה במדבר כה, ה).

'אנשי חצר...' - סיכום הסוגיא והמפרשים בס"ד (עד ע סוע"א).

לשניים שלא עירבו	לאחד שלא עירב, ויש שם עוד אחד	לאחד שלא עירב	לשניים שערבו	לאחד שעירב, ויש שם עוד אחד (כי אם אין עוד אחד - לא שייך שעירב)	
	לא נותן רשותו, גם כשהאחר קיים, כיון שגם אחרי שיבטל - עדיין האחר אוסר עליו. לאביי : קמ"ל דלעיל (באחד שלא עירב) איירי בקיים. לרבה : אידי דתנא רישא תנא סיפא.	נותן רשות לטוש"ע : המבטל אסור בשל חברו, דיחיד אינו נעשה אורח אצל יחיד. וי"א : המבטל מותר, דיחיד נעשה אורח אצל יחיד.	[אין סיבה לביטול רשותו]		אחד שעירב ב
לא נותנין רשותו, דגם אחר שיבטלו להם - יאסרו זה על זה, ואינם יכולים לבטל זה לזה כיון שבשעה שביטלו להם עדיין היו אסורין (ואף אינם יכולים לבטל לו על מנת שיוכל לבטל לחבירו).	נותנין רשותן (ולא גזרינן שמא יתירו לתת להם, כי מותר לתת להם, וגם לא קונסים את האחד משום שלא עירב). אבל אסורים הם להוציא מביתם נכן לשון רש"י והטור, והאחרונים האריכו לדון בזה, ע"ש ואף מביתו לחצר, כיון דלא נחשבים כאורחים לגבי אחד [בכגון הא דביטל], אבל הוא מותר מביתו לחצר [אבל לא מביתם]. ויכולים לבטל רשותם בזא"ז, וא"צ להיות בב"א (כל הפוסקים, דלא כרבנו יהונתן).		[אין סיבה לביטול רשותם]		שניים שערבו
[לא נותן רשותו]			נותן רשותו, ואם ביטל חצירו - קסברי רבנן דלא ביטל רשות ביתו, ולכן חצירו מותרת, וגם מותר להם ולו להוציא מביתם לחצירם - דהוי אורח גבייהו.	נותן רשותו - לרבה : כשהאחר מת (כי אם קיים, צריך לבטל רשות לכל אחד ואחד), ולא גוזרים אטו כשקיים. לאביי : גם כשהאחר קיים (כי אי"צ לבטל רשות לכל אחד ואחד).	אחד שלא עירב
לא נותנין רשותו, קמ"ל דאף אינם יכולים לבטל לו ע"מ שיכול לבטל לחבירו (דלעיל בשניים)	נותנין רשותן, ולא קונסין אותו שלא תשתכח תורת עירוב.		נותנין רשותן, לרבה : קמ"ל דלעיל (גבי אחד שלא עירב) איירי במת. לאביי : דלא גזרי' שמא יבאו לבטל		שניים שלא ערבו

נחלקו האחרונים אם שניים שגרים בבית אחד נחשבים לענין זה 'רבים', וכן אם אחד שגר בכמה בתים נחשב לענין זה 'יחיד' (עי' ביאור הלכה סוף הסימן, שנחלקו בזה החמד משה והגר"ז, וצ"ע. עכ"ד. ובנתיבות שבת פל"ה סעי' יג הע' מח כתב על דברי החמד משה שיחיד שגר בכמה בתים נחשב לענין זה יחיד - ולכאורה הדברים תמוהים ולא ראיתי טעמו. עכ"ל).

'ששכח אחד מהן ולא עירב' - לא דוקא ששכח, אלא ה"ה אם לא עירב במזיד מהני ביטול, ונקטו 'שכח' להשמיענו דאע"פ שהיה בשוגג - אוסר על בני מבוי אם לא ביטל (הרמב"ם פ"ב מהל' עירובין ה"א כתב להדיא: בין מזיד בין שוכח. עכ"ל. וכ"כ המשנ"ב סי' שפ ס"ק א, ובשעה"צ שם ס"ק א הוכיח דעל כרחך מהני ביטול אף בלא עירב במזיד, שהרי ביטול מהני אף מבעוד יום כדלהלן, ואז ודאי שמהני שהרי עדיין יש לו שהות לערב. עכ"ד. ובהגהות והערות על הטור השלם ס"ק א הבינו דכוונת המשנ"ב דבלא עירב במזיד מועיל ביטול רק מבעוד יום, ע"ש. אך יותר י"ל שדעתו דאף בשבת יכול לבטל רשות, ומה שהביא ענין מבע"י היתה רק ההוכחה לדינו. וכן משמע דהרי קאי על דברי הטוש"ע שהמשך דבריהם להלן יוכל לבטל אף מששכחה. ודוק. וכן משמעות הרמב"ם הנ"ל, ולא הזכירוהו בהגהות והערות על הטור שם, רק ציינו לערוה"ש שם סעי' א דכתב בפשיטות דה"ה מי שלא עירב במזיד, ומשמע ודאי דאף בשבת יכול לבטל. אבל בלא"ה הרמב"ם כבר כללם כאחד, וכנ"ל, והובא בכה"ח שם ס"ק א. וכ"כ להדיא במעשה רוקח על הרמב"ם שם, ושכ"ה בכל בו. וע"ע מנחת ישראל דף פא ע"ג-פב ע"ד).

'ובית הלל אומרים משתחשך' - ואע"פ שנסאסר למקצת שבת, מהני הביטול, דלענין ביטול רשות לא משגחינן במה שנסאסר בתחילת שבת, כיון שהיו יכולים לערב מבעוד יום (ביאור הלכה ריש סי' שפ).

דף ע

'צריך לבטל לכל אחד ואחד' - פרש"י (לעיל כו ע"ב ד"ה ולרבנן): אמר 'מבטילנא לכו'. עכ"ל. משמע דאין צריך לומר 'מבטילנא לך ולך ולך' אלא די בכך שיאמר 'לכם' או 'לכולכם' (וכ"כ המגיד משנה פ"ב מהל' עירובין ה"ב, וכתב שלשון הרמב"ם שם 'ואומר רשותי מבוטלת לך ולך ולך' צריך תלמוד. וכ"כ הטור ריש סי' שפ: שיאמר רשותי מבוטלת לך ולך, או יאמר רשותי מבוטלת לכולכם בכלל. עכ"ל [ונכתב הפרישה שם ס"ק ב דא"צ לומר תיבת 'בכלל']. והב"י שם ציין לדברי המגיד משנה. וכתבו הא"ר ותו"ש ס"ק א דהעיקר כדעה זו, דכן דעת הרשב"א וטור וצדה לדרך, ואפשר דגם הרמב"ם מודה לזה. עכ"ד. וכ"פ הגר"ז סעי' א, והמשנ"ב ס"ק ה. וגם כה"ח ס"ק ז סתם כן, רק סיים בדבראי לכתחילה יש לצאת אליבא דכו"ע ולומר רשותי מבוטלת לך ולך ולך. עכ"ד. ועי' במשנ"ב שם דכתב דלא מהני 'לכולכם' אא"כ כולם עומדים בפניו, וכ"ה לשון המגיד משנה שם 'כולן עומדים'. עוד כתב הפרישה ס"ק ב, דאם אמר לשניים 'לכם' מהני, וא"צ לומר 'לכולכם' אלא כשהם יותר משניים. וכ"כ בשעה"צ ס"ק ז. ויש אומרים שצריך לומר 'מבטילנא לך ולך ולך' (משמעות רמב"ם שם, וכנ"ל. והשו"ע שם סעי' א כתב: שיאמר רשותי מבוטלת לך ולך, וי"א שדי שיאמר רשותי מבוטלת לכולכם. עכ"ל. ומשמע שפסק בסתם כהרמב"ם דצ"ל 'לך ולך ולך'. וכ"כ הט"ז שם ס"ק א בדיעה ראשונה, וביאר טעם הרמב"ם שאם יאמר 'כולכם' בלבד יתכן דכוונתו על רובם, דרובם ככולם, ולא על כולם ממש, ולכן צריך לומר ממש 'לך ולך ולך' על כל דיירי החצר ונע"ש בט"ז שכתב דנ"ל מהאי טעמא נוסח התפילה בראש השנה הוא 'מלוך על כל העולם כולו בכבודך', כופלים הלשון להוציא שלא נפרש על רובו. עכ"ד. ועי' במעשה רוקח על הרמב"ם שם דג"כ לא ברירא ליה מה דעת הרמב"ם בזה).

ואם לא ביטל לכולם, אף למי שביטל לא עשה כלום (מגיד משנה שם, משנ"ב שם ס"ק ד, וביאר בשעה"צ שם אות ה, דהטעם דכיון שאין חבירו יכול לטלטל - עירובו כמאן דליתא, ד'עירוב' שמו, ובעינן שיהיו מעורבין ומחוברין כל החלקים יחד. ובביאור הלכה שם עוד הוסיף לבאר דהנה רש"י כתב [לעיל כו ע"ב] דאע"פ שזה שביטלו בשבילו עירב עם חבירו השלישי - עכ"פ לא עירב על דעת החלק הזה שמקבל מהראשון כעת. ולפ"ז לכאורה אם ביטל הראשון לשני מבע"י, ואח"כ עירב השני עם השלישי, א"כ עירב גם על דעת החלק הזה, ולכאורה יועיל להם הביטול. ולדעת הרא"ש נראה שאפ"י עירב השני עם השלישי לפני ביטול הראשון - אם היה מבעוד יום יועיל גם על החלק הזה. עכ"ד. וכתב בנתיבות שבת פל"ה סעי' ו הע' כא: וחידוש הוא שלא מצאתי בפוסקים, ועי' בערוה"ש).